

**ПЛАН ВСЕУКРАЇНСЬКОГО УРОКУ
ПРО ПРАВА ЖІНОК
«Саша шукає відповіді»**

Урок підготувала команда
агенції соціальних змін nudge

Попередня інформація про урок:

Всеукраїнський урок-опитування «Саша шукає відповіді» створено для підвищення обізнаності молоді про права жінок у сучасному суспільстві та інформування про негативний вплив їхнього недотримання не лише на дівчат, але й на хлопців. Для проведення уроку вам необхідний застосунок Telegram, де школярі та школярки проходять опитування.

Учителі та вчительки, які організують урок у своїй школі та сповістять про це організаторок, додавши фото/відео чи інші матеріали з події – зможуть взяти участь у розіграші книг від видавництва Creative Women Publishing та отримають подяку за розвиток потенціалу української молоді.

Учні та учениці, які візьмуть участь в уроці та пройдуть опитування в чат-боті до кінця – автоматично стануть учасниками/цями розіграшу подарунків від українських брендів.

Вступ:

Шановні вчителі та вчительки, у ваших руках план Всеукраїнського уроку-опитування про права жінок. Він націлений на те, щоб показати молоді важливість і користь гендерної рівності: як для хлопців, так і для дівчат. Особливістю плану є використання чат-боту, у якому вашим учням та ученицям потрібно пройти опитування.

У результаті проходження опитування вони не лише отримають нові знання, але й матимуть змогу виграти подарунки від українських брендів. Для вчителів і вчительок ми підготували подяку та можливість взяти участь у розіграші книг від Creative Women Publishing. Для цього проінформуйте нас про проведений урок до 30 жовтня 2023 року, надіславши листа на пошту sashalookingforanswers@gmail.com та додавши до нього фото/відео чи інші матеріали з організованого вами заходу.

Ми сподіваємось, що цей план уроку допоможе вам організувати цікаве спілкування зі школяр(к)ами та дозволить їм усвідомити важливість рівноправ'я для українського суспільства.

Коротка інформація для підготовки до уроку:

1. Якими були права жінок колись?

В Античності та Середньовіччі життя жінок та чоловіків суттєво відрізнялося. Жінки зазнавали численних обмежень свобод та можливостей. Зокрема:

Заборона на освіту: у середньовіччі жінкам було заборонено отримувати освіту. Освічені жінки були винятком, а не правилом. Це обмеження, по суті, позбавляло їх можливості отримати кращу роботу та/або реалізуватися в житті .

Відсутність права голосу: жінки були виключені з політичного життя своєї країни чи регіону, чоловіки повністю регулювали їхнє життя. Першою країною, де жінки отримали можливість голосувати на виборах, була Нова Зеландія – це сталося 1893 року. Одними з останніх дозволили жінкам голосувати Кувейт (2005), Об'єднані Арабські Емірати (2006) та Саудівська Аравія (2011).

Обмежене право на власність: В історії багато прикладів того, як жінки не мали права власності на землю або майно. У багатьох культурах, коли жінка виходила заміж, її майно переходило до чоловіка.

Соціокультурні обмеження: У деяких епохах жінкам встановлювали обмеження в одязі та розвагах. Наприклад, у середньовіччі жінки мали обов'язково носити довгі сукні, що не давало вільно рухатись і активно проводити дозвілля. Але вільний час та розваги також були під обмеженнями. Наприклад, жінкам не дозволяли відвідувати громадські місця, – як-от кафе чи театри – без супроводу чоловіка.

Обмежене право на працю: У 19 столітті, жінок, які працювали в текстильних фабриках, надмірно експлуатували та виплачували їм нижчу зарплату, ніж чоловікам. Жінкам було заборонено працювати в таких галузях як юриспруденція, медицина чи інженерія. У сферах мистецтва й літератури жінкам часто доводилося використовувати псевдоніми, аби приховувати свою стать, – інакше їхні роботи просто ігнорували б .

Обмежена участь у громадському житті: Жінки були практично відсутні в політиці, громадських організаціях та інших сферах громадського життя, що обмежувало їхню можливість впливати на прийняття важливих рішень у суспільстві.

Усі ці та інші обмеження робили жінок залежними від чоловіків, а чоловіків – перенавантаженими. Зокрема у випадках, коли чоловік потребував допомоги, чи міг залучати жінку у сімейний бізнес чи заробіток сім'ї – він також не міг собі дозволити цього робити через суспільне неприйняття такої рівноправної моделі.

Порада: ви можете дати школярам 5 хвилин на те, щоб нагуглити іще приклади обмеження свобод та прав жінок в минулому: такі як примусовий шлюб, заборона мати власні гроші та інше.

2. Яким є дотримання прав жінок в Україні сьогодні? Як це впливає на чоловіків?

Україна – на 69 місці зі 144 країн у світовому рейтингу з дотримання гендерної рівності. Найкраща ситуація в країні у сфері освіти, найгірша – в політиці. Сучасне становище жінок в Україні характеризується нерівністю у всіх сферах життя – і насправді йдеться не про вимоги жінок, а про права людини.

У Верховній Раді наразі близько 12% жінок серед депутатів. Це найбільша цифра за період незалежності. У Європейському Союзі цей показник у середньому 23%.

Сьогодні в лавах ЗСУ 8% – це жінки-військовослужбовиці. Після того, як відбулася мобілізація переважно чоловіків, а жінки йшли добровольцями, відсоток жінок від загальної кількості армії зменшився. На березень 2023 року на керівних посадах в армії частка жінок становила 11%.

В Україні відчутна дискримінація щодо жінок в оплаті праці. Відповідно до даних Міністерства економіки за 2021 рік, жінки отримують на 18% меншу зарплатню, ніж чоловіки при рівних посадах та навичках.

Покладання турботи про дітей та домашньої роботи лише на жінок теж є ознакою, яку визначають як дискримінацію щодо прав жінок. Оскільки це неоплачувана праця, яку часто доводиться поєднувати з повною зайнятістю на роботі.

Майкл Кімел, відомий американський соціолог, автор численних робіт присвячених гендерній рівності, наголошує, що як тільки жінки отримають рівні права із чоловіками, вигоду відчує весь світ. Життя чоловіків також стане кращим, особливо якщо домашня робота буде поділена між чоловіком і жінкою рівномірно.

«Коли чоловіки поділяють домашню роботу та виховання, їхні дружини щасливіші. Їхні дружини здоровіші. Їхні дружини рідше відвідують терапевта, рідше потерпають від депресії, рідше потребують тривалих прийомів ліків, частіше відвідують спортивні зали, повідомляють про вищий рівень задоволеності подружнім життям. Коли чоловіки поділяють домашню роботу та виховання, самі чоловіки здоровіші. Вони менше палять, менше п'ють, рідше приймають психоактивні препарати. Коли чоловіки поділяють домашню роботу та виховання, самі чоловіки щасливіші та здоровіші. І хто б цього не хотів?», – наголошує він.

Якщо суспільство дотримується прав жінок на 100%, це призводить до численних вигод для чоловіків та самого суспільства загалом. Ось декілька із них:

- Сприяння економічному розвитку: захист прав жінок у сфері праці допомагає ефективно використовувати людський ресурс, що допомагає економічному зростанню.
- Поліпшення родинних стосунків: рівноправ'я вдома сприяє створенню більш здорових та щасливих сімей. Коли жінки мають право на освіту, самореалізацію та доступ до контролю народжуваності, це сприяє зміцненню родинних відносин.
- Поліпшення громадського управління: рівноправ'я у політиці та управлінні суспільством робить представництво інтересів різних груп більш об'єктивним. Це допомагає ефективніше вирішувати проблеми й застосовувати різні підходи до прийняття рішень.
- Підвищення якості життя: коли жінки мають рівні можливості у всіх сферах життя, це призводить до покращення загальної якості життя у суспільстві. Рівноправ'я сприяє розвитку освіти, охорони здоров'я, культури та інших сфер.
- Зниження насильства та конфліктів: рівноправ'я зменшує насильство та конфлікти в суспільстві, оскільки створює умови для більшого співрозуміння та співпраці між різними групами, зокрема гарантує відсутність толерантності до насилля незалежно від статі та гендеру.

Отже, суспільство, яке дотримується прав жінок, стає більш справедливим, прогресивним та гармонійним. Вигоди від цього відчують не тільки жінки, але й чоловіки.

3. Яка історія прав жінок в Україні?

У часи Київської Русі панувало патріархальне суспільство. Чоловіки вирішували усі вагомі для сім'ї питання. Проте водночас становище жінки-матері чи вдови також було значущим у суспільстві. Якщо чоловік був відсутній або хворів, то жінка могла переймати його роль. Якщо жінка лишалась удовою з дітьми, то до їхнього повноліття керувала справами сім'ї, вирішувала питання щодо приватної власності тощо. Якщо це була жінка з княжого або

боярського роду, вона також мала право керувати князівством, спілкуватися з послами й захищати інтереси своїх земель на з'їздах. Серед князів існувала практика надання матері статусу радниці.

У **Литовсько-польському періоді** статус жінки був унормований на законодавчому рівні. Головою сім'ї був чоловік, жінка знаходилась під його опікою. До заміжжя нею опікувався батько, після заміжжя – чоловік. Якщо жінка овдовіє, то інтереси її та дітей захищали нові опікуни з сім'ї чоловіка. Якщо жінка виходила заміж без згоди батьків чи опікунів або за чоловіка іншого стану, то втрачала своє придане та спадкове майно. Хоча якщо проста дівчина вийде заміж за шляхтича, то стане рівна за статусом чоловікові.

Водночас жінка сама могла обрати собі нареченого, але мусила погодити його кандидатуру з сім'єю. Також жінки могли необмежено купувати, продавати будь-яке майно; могли судитися, виступати в залі судових засідань, маючи необхідні юридичні знання на рівні з чоловіками. Після заміжжя змінювати прізвище на прізвище чоловіка жінка могла за бажанням. Нерідко жінки лишали своє дівоче прізвище і підписувались ним у документах. Жінки як вищих станів, так і середніх мали добру освіту, більшість міщанок були писемні, добре знали релігійні тексти. Часто жінки ставали меценатками, займалися розвитком культури та освіти. Вони засновували школи, монастирі, займалися книгодрукарством.

У **козацький період** жінок не допускали на Запорізьку Січ. Також і одружені чоловіки жили окремо у «зимівниках», де займалися господарством, а на Січ приходили тільки за військової потреби. Жінки заможних козаків та полкової старшини на час відсутності чоловіків опікувалися господарством. У разі небезпеки чи нападу сусідніх поміщиків жінка могла очолити збройний спротив, щоб захистити своє майно. Подекуди є згадки, що жінки вищих станів могли брати участь у бойових діях на рівні з чоловіками, очолюючи загони. Але більш поширеною під час бойових дій була роль жінки-лікарки.

Жінки всіх станів були захищені законодавством. Якщо жінку поранили чи вбили, то на зловмисника чекали вдвічі більші штраф та ув'язнення, ніж за вбивство чи поранення чоловіка. За зґвалтування винуватця вішали.

Придане та спадкова власність жінки були тільки в її розпорядженні. Тобто сім'я чоловіка могла користуватися майном жінки, але продавати чи шкодити права не мали. Батьківський спадок жінка могла отримати або одразу після одруження, або вже після смерті батька. По смерті чоловіка жінка самостійно надалі розпоряджалась своїм майном, могла лишати його у спадок своїм дітям або рідним, якщо ж дружина помирала раніше за чоловіка, то її майно повертали її сім'ї.

Якщо чоловік ставав державним зрадником, його дітей позбавляли батьківського майна. Проте жінка, за умови, що вона не брала участі у змові чоловіка, зберігала за собою всі свої

маєтки та придане. Вдова могла вільно розпоряджатися як своїм майном, так і майном чоловіка, самотійно за бажання могла керувати господарством. Розлучення відбувалися за згодою обох сторін, передбачалося збереження власного майна за кожним. Причиною розлучення могло бути і просте «не зійшлися характерами», і довга відсутність одного з подружжя, і бажання когось піти до монастиря тощо.

Після Переяславської ради 1654 року в сімейний устрій Гетьманщини почали поступово проникати Московські звичаї. Наприклад, жінки почали втрачати право вільно виступати в судах, а свідчення чоловіків стали важливішими за свідчення жінок. Коли у XVIII столітті Гетьманщина стала частиною Російської імперії, було остаточно запроваджено церковну форму шлюбу. Процес розлучення став майже неможливим. У селах громада все частіше почала вмішуватися у справи подружжя. Майнові права жінки також усе більше обмежували, уподібнюючи до російських, де придане дружини ставало власністю чоловіка. Із того часу в документах почали з'являтися згадки про тиранство чоловіка над дружиною.

У XIX столітті правовий статус української жінки регулювався сімейним законодавством Російської імперії. Чоловік визнавався головою родини, дружина у правовому сенсі була підлеглою свого чоловіка. Водночас жінка не втрачала свого права на володіння і розпоряджання приданим. На Лівобережжі, Півдні, Слобожанщині розподіл батьківського майна в сім'ї, включно з дочками дочок, був майже рівномірний, щоправда, розмір спадщини дочок залежав від багатьох причин і в різних місцевостях становив від однієї третини до чотирнадцяти відсотків батьківського майна. Існувало явище материзни. Це була нерухомість, частіше наділ землі, що входила до посагу чи була отримана у спадок від матері. Материзна не належала до загальносімейного майна, передавалася по жіночій лінії. Попри те, що здебільшого жінка не була власницею житла і землі, її матеріальна частка в родинному майні могла бути доволі вагомою: худоба, предмети інтер'єру, прикраси, одяг тощо.

Одруження було необхідною передумовою успішності жінки. Лише заміжня жінка отримувала визнання суспільством своєї соціальної повноцінності. Інакше жінка перетворювалась на певну маргіналку зі значним майновим та соціальним обмеженням.

Стиль взаємин і головування в сім'ї залежали від того, кому належав будинок, де мешкало подружжя. Автономність жінок у сфері домашнього господарства, змога розпоряджатись певними грошовими сумами зумовлювали набуття жінкою статусу партнерки чоловіка в усіх родинних справах. Проте, говорити про цілковиту рівність подружжя все ж не доводиться, адже сфера діяльності та відповідальності чоловіка (рільництво, скотарство, промисли) була пріоритетною. Чоловік формально і фактично діяв як голова сім'ї, власник і розпорядник основного майна родини.

Із XVIII століття бере початок боротьба за гендерну рівність у Російській імперії через впливи Французької революції та Просвітництва. Зростає жіноча самосвідомість: жінки стають письменницями, активними діячками суспільного життя.

Упродовж XIX століття жінки в Російській імперії виборюють право на вищу освіту. Поступово жінки, які володіли майновим цензом могли брати участь у міському самоуправлінні.

Під час революції 1917 року жінки отримали виборче право на всіх теренах колишньої Російської імперії. Конституція **УНР 1918 року** надавала жінкам однакові політичні права із чоловіками. Жінки були у складі Української Центральної ради, займалися освітою та культурою. Такі самі права мали жінки і в Західноукраїнській Народній Республіці. Жінки брали участь до виборів у парламент, займали владні та судові посади, були воячками Галицької армії, після Злуки УНР та ЗУНР разом із жінками Української Народної Республіки створили в Кам'янці-Подільському об'єднану українську жіночу організацію та спільно включились у міжнародний жіночий Рух, брали участь у міжнародних з'їздах Міжнародної жіночої ради, Міжнародного суфражистського союзу та Міжнародної жіночої ліги за мир та свободу». Після приєднання Західної України до Польщі політична діяльність українських парламентаристок у Другій Речі Посполитій (1922-1935 рр.) зі захисту національних та соціально - політичних інтересів була досить значною.

Із приходом радянської влади права жінок у повному обсязі були визначені Конституцією **аж 1936 року**.

У другій половині 1950-х – на початку 1960-х років обмежена лібералізація суспільства і «приватизація» особистого життя поступово послабили дію більшовицького гендерного кодексу й підштовхнули до появи альтернативної інтерпретації жіночності й чоловічності в СРСР. Радянська пропаганда завжди пишалась тим, що жінки вперше в історії були залучені до суспільно-політичного і культурного життя країни. Дійсно, до часу завершення радянської історії, жінки становили 51 відсоток всієї робочої сили. Дев'ять десятих жінок працездатного віку працювали або вчилися. За своїм освітнім рівнем радянські жінки практично зрівнялися з чоловіками. Завдяки державній політиці щодо пропорційного представництва жінок у владних структурах відсоток жінок-депутатів у місцевих органах влади становив 50%, а у Верховній Раді – більше третини.

Наприкінці 1980-х років кожен другий чоловік з вищою освітою займав якийсь адміністративний пост, а серед жінок таких було тільки 7 %. Така ж ситуація склалась і в політиці.

З проголошення Української Незалежності ситуація із правами жінок поступово змінюється, але історія нашої країни однозначно демонструє повагу до прав жінки, прав людини і дає основу прагнути їхнього вдосконалення.

Додаткова література для підготовки до уроку:

- Виставка-дослідження «Жіноче століття: українки, що створили державу»: <https://bit.ly/3IxGmVK>;
- Історія становлення прав жінок і жіночого руху:
 - а) наукова стаття «Історичні передумови формування гендерної рівності у суспільстві», авт. Гришко В., Лівчук С.: <https://bit.ly/34pJdRG>;
 - б) наукова стаття «Міжнародно-правовий захист прав жінок», авт. Сергєєва С.М.: <https://bit.ly/3uiRX7d>;
 - в) енциклопедична стаття «Жіночий рух», авт. Богачевська-Хом'як М., Кісь О.: <https://bit.ly/3obSPXi>;
- Стаття з Вікіпедії «Історія фемінізму»: <https://bit.ly/3IUnYH0>;
- «Впливові: українські політикині різних епох»: <https://bit.ly/3H2dViv>;
- «8 жіночих внесків, без яких не було б незалежної України»: <https://bit.ly/3nWJVNp>.

4. Матеріальне забезпечення уроку

Організатор(к)и шкільного уроку можуть видозмінювати матеріальне забезпечення уроку відповідно до своїх можливостей. Але невід'ємною частиною уроку має бути проходження школяр(к)ами опитування в чат-боті «Саша шукає відповіді» в Telegram. Для цього необхідно мати:

- телефон із доступом до інтернету;
- встановлений та підключений додаток Telegram

Зауваги щодо приватності: усі дані, які надаватимуться учнями/ученицями під час користування чат-ботом (їхнє ім'я чи будь-які інші особисті дані, що можуть потрапити до відкритих відповідей), збиратимуться організатор(к)ами заходу (агенцією соціальних змін pudge) виключно для розіграшу призу. Отримані дані не будуть поширюватись.

5. Хід уроку

Крок 1: актуалізація знань

Поговоріть зі школярами та школярками про права жінок в Античність та Середньовіччя:

- Що жінкам було заборонено?
- Чи в усьому світі права жінок виглядали однаково?
- Як заборони/відсутність прав впливали на жінок? (Ви можете також додати контексту: у випадку втрати годувальника? У випадку неспроможності чоловіка забезпечити сім'ю? У випадку загибелі великої к-ті чоловіків на війні?)

- Як відсутність прав у жінок впливало на розвиток суспільства? (Чи могло суспільство, яким керували лише чоловіки, враховувати потреби усіх: жінок, дітей, людей з інвалідністю?)

Розкажіть школяр(к)ам про права жінок у Київській Русі та запропонуйте подискутувати, чи таким же ставлення до жінок було в попередниці України, як і всюди?

Запитайте у школярів/ок про стан прав жінок у сучасній Україні:

- у яких сферах права жінок порушують досі?
- чи пов'язане домашнє насилля проти жінок та стереотипи щодо ролі жінки в суспільстві?
- чи пов'язаний стереотип про обов'язок чоловіка/хлопця бути заможним із стереотипом щодо ролі жінки в суспільстві?

Крок 2: опитування

Розкажіть школяр(к)ам про можливість виграти подарунки пройшовши опитування в чат-боті про права жінок. Продемонструйте назву чат-боту (для самостійного пошуку в Telegram) або к'ю-ар код (скачати тут). Оголосіть про правила та його особливості:

З одного акаунта можна пройти опитування безліч разів, але вони будуть зараховані як один учасник/учасниця розіграшу. Потрібно повністю відповісти на всі запитання в чат-боті за виділений для цього час (орієнтовно 10-20 хв). Школярі/ки зустрінуть у чат-боті різні формати запитань: як ті, де треба вибрати варіант відповіді, так і ті, де треба написати власну думку та відправити у чат-бот.

У випадку технічних складнощів учень/учениця можуть пройти опитування в чат-боті пізніше, але до 9:00 ранку 30 жовтня. Оголошення переможців/иць розіграшу відбудеться 30-го жовтня о 10:00 на сторінці проєкту в Instagram, також усім учасникам/цям прийде повідомлення в переписці з чат-ботом.

Крок 3: дискусія на базі опитування та висновки

Обговоріть з ученицями та учнями їхні міркування про цей урок:

- Чи готові вони в майбутньому захищати свої права та боротися зі стереотипами?
- Чи готові хлопці захищати права своїх майбутніх партнерок, своїх сестер чи матерів?
- Чи готові дівчата захищати свої права, чи відчують, що можуть розпізнати сексизм?

Успіху!

З повагою до учительської спільноти,
команда агенції соціальних змін nudge

Контакты:

<https://equalitylesson.org>

sashalookingforanswers@gmail.com